

VIỆN HÀN LÂM
KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI

Trần Văn Tuấn

ĐÁNH GIÁ CHỨNG CỨ TRONG TỔ TỤNG HÌNH SỰ VIỆT NAM

LUẬN ÁN TIẾN SĨ LUẬT HỌC

HÀ NỘI – năm 2021

**VIỆN HÀN LÂM
KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI**

Trần Văn Tuấn

**ĐÁNH GIÁ CHỨNG CỨ TRONG TỔ TỤNG HÌNH SỰ
VIỆT NAM**

Chuyên ngành: Luật hình sự và Tố tụng hình sự

Mã số: 09.38.01.04

LUẬN ÁN TIẾN SĨ LUẬT HỌC

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC:

1. TS. Đinh Xuân Nam
2. TS. Võ Thị Kim Oanh

HÀ NỘI – năm 2021

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	2
1. Tính cấp thiết của đề tài	2
2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	4
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	5
4. Phương pháp luận và phương pháp nghiên cứu	6
5. Những đóng góp mới của luận án	7
6. Ý nghĩa khoa học và thực tiễn của Luận án	7
7. Kết cấu của Luận án	8
Chương 1. TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU	9
1.1. Tình hình nghiên cứu trên thế giới	9
1.2. Tình hình nghiên cứu ở trong nước	15
1.3. Đánh giá tình hình nghiên cứu liên quan đến Luận án	33
KẾT LUẬN CHƯƠNG 1	38
Chương 2. NHỮNG VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ ĐÁNH GIÁ CHỨNG CỨ TRONG TỔ TỤNG HÌNH SỰ	39
2.1. Khái niệm, đặc điểm, nguyên tắc đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự	39
2.2. Tiêu chí đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự	60
2.3. Nội dung, phương pháp đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự	63
KẾT LUẬN CHƯƠNG 2	89
Chương 3. PHÁP LUẬT VÀ THỰC TIỄN ĐÁNH GIÁ CHỨNG CỨ TRONG TỔ TỤNG HÌNH SỰ Ở VIỆT NAM	90
3.1. Quy định của pháp luật Việt Nam về đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự	90
3.2. Thực tiễn đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự Việt Nam	102
KẾT LUẬN CHƯƠNG 3	130
Chương 4. PHƯƠNG HƯỚNG VÀ GIẢI PHÁP NÂNG CAO HIỆU QUẢ ĐÁNH GIÁ CHỨNG CỨ TRONG TỔ TỤNG HÌNH SỰ VIỆT NAM	131
4.1. Phương hướng nâng cao hiệu quả hoạt động đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự	131
4.2. Giải pháp nâng cao hiệu quả đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự Việt Nam	136
KẾT LUẬN CHƯƠNG 4	160
KẾT LUẬN	161
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	163
Tài liệu tiếng Việt	163
Tài liệu tiếng nước ngoài	173
Website tiếng Việt	174
PHỤ LỤC	175

DANH MỤC CÁC BẢNG SỬ DỤNG TRONG LUẬN ÁN

Bảng số 1: Số vụ án và số bị can được khởi tố mới theo từng năm

Bảng số 2: Tổng số vụ án và bị can bị đình chỉ điều tra theo từng năm

Bảng số 3: Số vụ án do Viện kiểm sát nhân dân trả hồ sơ điều tra bổ sung

Bảng số 4: Số liệu Tòa án trả hồ sơ điều tra bổ sung

Bảng số 5: Tổng số vụ án và số bị cáo bị hủy án để điều tra lại, xét xử lại hoặc đình chỉ vụ án

Bảng số 6: Tình hình giải quyết các vụ án của Tòa án qua các năm

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Chứng cứ là phương tiện của việc chứng minh và là phương tiện để xác định các sự kiện có ý nghĩa với việc giải quyết vụ án hình sự. Để đảm bảo tính hiệu quả của quá trình giải quyết vụ án, đồng thời xác định sự thật khách quan, xem xét vụ án một cách toàn diện, có cơ sở để kết luận đúng về hành vi phạm tội đã xảy ra thì cơ quan tiến hành tố tụng, người tiến hành tố tụng phải có tài liệu, chứng cứ để chứng minh một cách khách quan và thuyết phục. Toàn bộ quá trình giải quyết vụ án hình sự là quá trình thu thập, kiểm tra, đánh giá chứng cứ, mặc dù cách thức tiến hành ở mỗi giai đoạn có khác nhau. Việc nghiên cứu chứng cứ, đánh giá và sử dụng chứng cứ trong vụ án hình sự có một ý nghĩa to lớn không chỉ về mặt pháp lý, mà còn có ý nghĩa lý luận và thực tiễn.

Trong quá trình giải quyết vụ án hình sự, để ra được các quyết định tố tụng chính xác, đúng đắn, khách quan phù hợp với quy định của pháp luật thì về nguyên tắc, đòi hỏi các chủ thể có thẩm quyền tiến hành tố tụng phải làm sáng tỏ bản chất của vụ án và những vấn đề có liên quan đến vụ án. Để làm được điều đó, các cơ quan tiến hành tố tụng phải thu thập, kiểm tra, đánh giá chứng cứ để chứng minh những vấn đề phải chứng minh trong vụ án hình sự gồm: Có hành vi phạm tội xảy ra hay không, thời gian, địa điểm và những tình tiết khác của hành vi phạm tội; Ai là người thực hiện hành vi phạm tội; có lỗi hay không có lỗi, do cố ý hay vô ý; có năng lực trách nhiệm hình sự hay không; mục đích, động cơ phạm tội; Những tình tiết giảm nhẹ, tăng nặng trách nhiệm hình sự của bị can, bị cáo và đặc điểm về nhân thân của bị can, bị cáo; Tính chất và mức độ thiệt hại do hành vi phạm tội gây ra; Nguyên nhân và điều kiện phạm tội; Những tình tiết khác liên quan đến việc loại trừ trách nhiệm hình sự, miễn trách nhiệm hình sự, miễn hình phạt [46, Điều 85].

Để chứng minh một vụ án hình sự, các cơ quan tiến hành tố tụng tiến hành các hoạt động thu thập, kiểm tra, đánh giá chứng cứ. Trong đó, đánh giá

chứng cứ là hoạt động phức tạp, được tiến hành liên tục, xuyên suốt trong quá trình chứng minh. Đánh giá chứng cứ nhằm xác định giá trị sử dụng của chứng cứ thông qua tính hợp pháp, tính khách quan, tính liên quan của chứng cứ trong vụ án. Từ đó mới có thể khẳng định được rằng có hành vi phạm tội đã xảy ra hay không, ai là người thực hiện tội phạm, tính chất mức độ của tội phạm và các vấn đề khác có liên quan; từ đó, cơ quan tiến hành tố tụng có thể nghiên cứu đầy đủ và toàn diện các tình tiết của vụ án, xác định sự phù hợp của chứng cứ với hiện thực từ đó tìm ra chân lý khách quan.

Quá trình nghiên cứu cho thấy hoạt động đánh giá chứng cứ trong giải quyết các vụ án hình sự đã đạt được những kết quả nhất định. Sau hơn 10 năm triển khai thực hiện các Nghị quyết của Bộ Chính trị như Nghị quyết 08/2002/NQ-TW [16]; Nghị quyết 49/NQ-TW của Bộ Chính trị ngày 2/6/2005 về chiến lược cải cách tư pháp đến năm 2020 [17]; Nghị quyết 48/2005/NQ-TW [18]; áp dụng quy định của Bộ luật tố tụng hình sự 2003 [91], 2015 vào thực tế hoạt động giải quyết các vụ án hình sự của các cơ quan tiến hành tố tụng đã đạt được những kết quả quan trọng [94, 93, 68]. Hàng năm CQĐT, VKS, Tòa án các cấp đã thụ lý giải quyết một số lượng lớn các vụ án hình sự, tình trạng oan sai, bỏ lọt tội ngày càng được hạn chế. ĐTV, KSV, Thẩm phán các cấp đã tích cực, chủ động trong việc trực tiếp thụ lý, nghiên cứu hồ sơ, giải quyết nhanh chóng, đúng pháp luật đối với các vụ án được phân công.

Tuy nhiên, trên thực tế vẫn còn có những hạn chế, bất cập như về mặt lý luận, vẫn chưa xây dựng được một hệ thống lý luận về đánh giá chứng cứ, chưa có những chỉ dẫn, quy trình cụ thể về đánh giá chứng cứ; về mặt thực tiễn, hoạt động thu thập chứng cứ từ khám nghiệm hiện trường, khám nghiệm tử thi, hỏi cung bị can... đôi khi còn hạn chế từ đó dẫn đến trường hợp đánh giá chứng cứ chưa được đầy đủ, toàn diện, chưa xem xét đầy đủ các thuộc tính của chứng cứ, nhận định chưa chính xác về tính chất của vụ án... Bên cạnh đó, còn có một số trường hợp chưa đánh giá đã đưa chứng cứ vào sử dụng hoặc sử dụng chứng cứ không đầy đủ trong quá trình đưa ra các quyết định tố tụng... Tất cả những tồn

tại, hạn chế đó đã ảnh hưởng không nhỏ đến chất lượng giải quyết các vụ án hình sự, gây ảnh hưởng đến uy tín đối với nhân dân, ảnh hưởng đến quyền và lợi ích hợp pháp của những người tham gia tố tụng. Vì vậy, cần phải tiếp tục nghiên cứu về mặt lý luận và thực tiễn hoạt động đánh giá chứng cứ trong các vụ án hình sự nhằm nâng cao chất lượng, hiệu quả giải quyết các vụ án hình sự ở Việt Nam.

Từ những lý do trên, việc nghiên cứu đề tài "***Đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự Việt Nam***" mang tính cấp thiết, không những về lý luận, mà còn là đòi hỏi thực tiễn hiện nay.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

2.1. Mục đích nghiên cứu

Đề tài nghiên cứu một cách có hệ thống những vấn đề lý luận và thực tiễn về đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự ở Việt Nam hiện nay để từ đó đề xuất các giải pháp nâng cao hiệu quả đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự Việt Nam.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Với mục đích nghiên cứu trên đề tài có các nhiệm vụ nghiên cứu sau:

Luận án nghiên cứu tổng hợp một số công trình đã công bố về vấn đề đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự ở các nước cũng như ở Việt Nam từ trước tới nay. Thông qua đó, luận án đánh giá những kết quả đạt được và những vấn đề chưa đề cập đến của các công trình này để từ đó đưa ra vấn đề cần tiếp tục nghiên cứu và những câu hỏi cũng như phương pháp nghiên cứu của luận án.

Luận án nghiên cứu những vấn đề lý luận về đánh giá chứng cứ như: khái niệm, đặc điểm, nguyên tắc đánh giá chứng cứ, tiêu chí đánh giá chứng cứ, phân tích nội dung, phương pháp đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự.

Luận án nghiên cứu quy định của Bộ luật tố tụng hình sự Việt Nam hiện hành về đánh giá chứng cứ; nghiên cứu, phân tích thực trạng đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự ở Việt Nam trong giai đoạn 10 năm từ 2010 – 2019 và 06 tháng đầu năm 2020. Từ đó đánh giá những hạn chế, bất cập của hoạt động đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự và tìm ra nguyên nhân.

Luận án đưa ra các phương hướng và giải pháp nâng cao chất lượng đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự ở Việt Nam trong thời gian tới.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Trên cơ sở mục đích, nhiệm vụ nghiên cứu nêu trên, đối tượng nghiên cứu của luận án là những vấn đề sau:

- Nghiên cứu tổng quan các công trình khoa học có liên quan đến đề tài.
- Nghiên cứu lý luận về đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự.
- Nghiên cứu các quy định của Bộ luật tố tụng hình sự về đánh giá chứng cứ.
- Nghiên cứu về thực tiễn đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự ở Việt Nam trong giai đoạn hiện nay.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

- Phạm vi nghiên cứu về nội dung: Nghiên cứu hoạt động đánh giá chứng cứ trong giai đoạn điều tra, truy tố, xét xử của cơ quan tiến hành tố tụng.
- Phạm vi nghiên cứu về không gian: Đề tài nghiên cứu hoạt động đánh giá chứng cứ của các cơ quan tiến hành tố tụng trên phạm vi cả nước.
- Phạm vi về thời gian: Đề tài được nghiên cứu trong phạm vi 10 năm từ 2010 đến năm 2019 và 6 tháng đầu năm 2020.

4. Phương pháp luận và phương pháp nghiên cứu

Luận án được nghiên cứu trên cơ sở phương pháp luận của chủ nghĩa duy vật biện chứng và chủ nghĩa duy vật lịch sử, cũng như quan điểm của chủ nghĩa Mác – Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh về nhà nước và pháp luật, về mô hình tổ tụng, về tổ chức và quyền lực của bộ máy nhà nước trong đó bao gồm các cơ quan tiến hành tố tụng.

Trên cơ sở phương pháp luận trên đề tài luận án sử dụng tổng hợp các phương pháp nghiên cứu sau: phân tích, tổng hợp, so sánh, đánh giá, nghiên cứu bản án và thống kê số liệu...

Xuất phát từ cơ sở phương pháp luận khoa học trên, đề tài sử dụng những phương pháp nghiên cứu cụ thể trong từng chương như sau:

Chương 1 sử dụng các phương pháp nghiên cứu lịch sử, so sánh, phân tích, tổng hợp để nghiên cứu tổng thể về tình hình nghiên cứu đề tài. Trên cơ sở đó rút ra được đối tượng, phạm vi và những vấn đề cần tiếp tục nghiên cứu trong luận án.

Chương 2 đề cập đến một số vấn đề cơ bản về lý luận đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự tác giả sử dụng các phương pháp phân tích, tổng hợp, so sánh, bình luận, đối chiếu để từ đó rút ra được các kết luận nghiên cứu.

Chương 3 phân tích, đánh giá thực trạng đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự ở Việt Nam trong 10 năm qua đồng thời chỉ ra những hạn chế, tồn tại và nguyên nhân của những hạn chế, tồn tại tác giả sử dụng các phương pháp nghiên cứu về tổng hợp, thống kê, khái quát, đặc biệt nghiên cứu vụ việc cụ thể để từ đó rút ra được những kết luận nghiên cứu.

Chương 4 tập trung đưa ra các phương hướng và giải pháp nâng cao chất lượng đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự Việt Nam hiện nay, tác giả chủ

yếu sử dụng các phương pháp nghiên cứu về phân tích, trình bày, diễn giải, đề xuất, để đưa ra các giải pháp cụ thể.

5. Những đóng góp mới của luận án

Đây là công trình nghiên cứu có hệ thống và tương đối đầy đủ, toàn diện về đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự ở Việt Nam hiện nay.

- Luận án đã có những nghiên cứu về các công trình khoa học đã công bố liên quan đến đề tài.

- Đây là công trình nghiên cứu ở cấp độ luận án tiến sĩ luật học đi sâu về vấn đề đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự; góp phần bổ sung cơ sở lý luận, cơ sở khoa học về đánh giá chứng cứ.

- Luận án nghiên cứu, phân tích tình hình thực tế đánh giá chứng cứ trong quá trình giải quyết các vụ án hình sự từ giai đoạn khởi tố đến điều tra, truy tố, xét xử để rút ra một số những hạn chế, bất cập và nguyên nhân làm ảnh hưởng đến chất lượng đánh giá chứng cứ.

- Luận án đưa ra kiến nghị sửa đổi một số quy định nhằm hoàn thiện hơn pháp luật tố tụng hình sự về đánh giá chứng cứ.

- Luận án cũng đề xuất được các giải pháp nhằm nâng cao chất lượng hoạt động đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự ở Việt Nam của các cơ quan tiến hành tố tụng trong giai đoạn hiện nay.

6. Ý nghĩa khoa học và thực tiễn của Luận án

Đề tài đã nghiên cứu một cách cơ bản một số vấn đề lý luận về đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự, đồng thời nghiên cứu những khó khăn, vướng mắc trong thực tiễn đánh giá chứng cứ trong tố tụng hình sự của các chủ thể trực tiếp đánh giá chứng cứ, từ đó đưa ra những kiến giải khoa học về việc tổ chức thực hiện và bổ sung, ban hành mới các văn bản pháp luật, xây dựng cơ chế đảm